

Specifické rysy klinicko - biochemické analytiky

- PREANALYTICKÁ fáze
- ANALYTICKÁ fáze
- POSTANALYTICKÁ fáze

Analytická fáze nemůže korigovat chyby fáze preanalytické

(G.von Borovíczeny)

Faktory neovlivnitelné

- Pohlaví
- Rasa, etnická a sociální skupina
- Věk
- Cyklické změny
- Gravidita
- Biologický poločas
- Současně probíhající jiná nemoc
- **Způsob stanovení referenčních hodnot**

Faktory ovlivnitelné

- Fyzická aktivita před odběrem
- Psychický stres
- Dieta
- Kouření
- Léky
- Nadmořská výška
- Operace

PREANALYTICKÁ fáze

- Před odběrem biologického materiálu
- Při odběru biologického materiálu
- Mezi odběrem a analýzou biologického materiálu (transport)

ANALYTICKÁ fáze

- ✓ Standardní operační postupy (SOP)
  - analytické
  - technické
  - logistické
  - statistické

POSTANALYTICKÁ fáze

- ✓ Validace výsledků
- ✓ Výdej výsledků
- ✓ Uskladnění vzorků
- ✓ další postanalytické činnosti

ANALYZOVANÝ MATERIÁL

■ B-KREV

- VENÓZNÍ / ŽILNÍ (v)
- ARTERIÁLNÍ (a)
- KAPILÁRNÍ (c)

Příklad označení: aB-pO₂ , VB-Glukosa

■ S-krevní SÉRUM

- SRÁŽLIVÁ krev
doba srážení 30min a více
(→ aktivátor srážení, gel +/-)
centrifugace 10 min, 1500x g

■ P-krevní PLAZMA

- NESRÁŽLIVÁ krev
→ protisrážlivá činidla, gel +/-

HEPARIN-Li,Na,NH₄,
EDTA
CITRÁT
OXALÁT

- → po centrifugaci – **B (plná krev)**
P (plazma)

Poměr krve a
antikoagulačního činidla!
Ihned po odběru: 5 – 10 x šetrně
převrátit, netřepat!

Vzhled séra / plasmy

- HEMOLYTICKÝ
- IKTERICKÝ
- CHYLÓZNÍ

■ U- MOČ

JEDNORÁZOVÁ
SBÍRANÁ

- B- KREV
- S- SÉRUM
- P-PLAZMA
- U- MOČ
- MOZKOMÍŠNÍ MOK (likvor)
- STOLICE
- MOČOVÝ KÁMEN
- VÝPOTEK
- SLINY
- POT

Odběr a zacházení s biologickým materiálem

13

Příprava pacienta před odběrem biologického materiálu

- Informovanost pacienta
- Režim před odběrem

Odběr biologického materiálu

- Načasování odběru
- Místo odběru
- Poloha při odběru
- Způsob odběru a odběrové systémy
- Turniket
- Odběr: Krev
Moč
Mozkomíšni mok
Stolice
Sliny, Pot, ...

Odběr krve – obecné podmínky

- 1 - 2 dny vynechat léky?, vitaminy, fyzickou zátěž, vynechat tučná jídla, alkohol, omezit maso; ne po noční směně
- Ráno v 6 - 8 h , nalačno (10 – 12 h)
- Před odběrem nekouřit, nepít kávu, ráno vypít 300 ml neslazeného čaje (vody)
- 30 minut před venepunkcí tělesný klid v čekárně, odběr vsedě/vleže
- Turniket jen na 15 s, „nepumpovat“
- Místo bez žizev, hematomů, ne strana po mastektomii (lymfostáza) nebo s otokem

---

Odběr krve – obecné podmínky

Odběr musí být

- anaerobní
- bez bublin
- s dokonalým promícháním krve s přidanými činidly

Poloha pacienta při odběru

Rozdíly při změně polohy
vleže - vstoje/vsedě (Guder et al.,1996)

5 -10%	Ca, AST, ALP, albumin, cholesterol, bílkoviny,...
11 – 15%	Ery, hematokrit,...
16 – 50%	Epinefrin,...
>50%	Renin, norepinefrin,...

ODBĚROVÉ SOUPRAVY

- JEDNORÁZOVÉ
- SÉRUM gel x aktivátor srážení
- PLASMA heparinNH₄,Li,EDTA,NaF,

Serum-Gel
Aktivátor srážení

Plasma
NH₄ - Heparin

Plasma
Lithium-
Heparin

Plasma
Lithium-Heparin
Gel

Hematologie
Kaliurn-
EDTA

 SARSTEDT

Vyplnění žádanky

Povinné údaje na laboratorní žádance

Rodné číslo

Příjmení

Jméno

Pláze (kód pojistovny)

Diagnóza

Nákl. středisko

Oddělení

ICZ

Rozložení žadatele

Jmenovka lékaře

Datum odběru

Čas odběru

Den Měsíc Rok
1 9 9

Hodina Minuta

Transport biologického materiálu

- Donáška
- Automobilová a jiná přeprava
- Potrubní pošta

Časová odezva (TAT, turnaround time)
je doba, za kterou je k dispozici výsledek

- TAT laboratorní
- TAT celkový

Četnost preanalytických chyb

- Hemolýza 40 - 70%
- Nevhodný vzorek 19 - 46%
- Chybná identifikace 1 - 2%
(značení odběrových nádobek/zkumavek 50%,
zadáání dat do LIS 22%)

Hemolýza

- > in vitro > 98%
- > in vivo < 2%

ovlivňuje minimálně 40 analytů

Vznik hemolýzy (in vitro)

- Odběr
- Transport
- Zacházení
- Skladování (mimo i v laboratoři)

Mechanismy působení hemolýzy

- Uvolnění hemoglobinu a dalších intracelulárních látek do séra nebo plazmy
  - zvýšení koncentrace (K, LD,...)
  - snížení koncentrace (Glukosa, Na,...)
- Chemická interference (ovlivnění CK adenylátkinasou,...)
- Spektrofotometrická interference

Klinicko-biochemická diagnostika

1. **Kvalitativní analýza**—
2. **Semikvantitativní analýza** – diagnostické proužky
3. **Kvantitativní analýza**

- **Spektroskopické metody**
  - **Absorpční**
    - Fotometrie – UV/VIS (kolorimetrie) - bar. Látky, NAD(P)H
    - *Atomová absorpční spektroskopie (AAS)* – Ca, Mg, Fe, Cu, Mg, Mn, Zn, ...
  - **Emisní**
    - Plamenová emisní fotometrie (PES) – Na, K, (Ca, Mg, Li),...
- **Potenciometrické metody**
  - pH
  - Krevní plyny – pCO₂, pO₂
  - Iontové selektivní elektrody – Na, K, Ca
- **Elektroforetické metody** – bílkoviny, isoenzymy, lipoproteiny
- **Imunochemické metody** – bílkoviny, peptidy, hormony, TDM
- **Chromatografické metody** – glykovaný Hb (HbA1c), léčiva, metabolity,...

Analýza anorganických látek

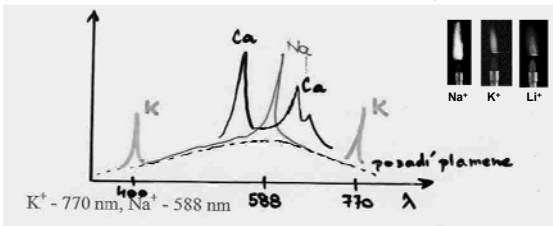

KATIONTY: Na⁺, K⁺, Ca²⁺, Mg²⁺, Fe, Zn, ...

PES – vzorek se rozprašuje do plamene (propan ~ 1925 °C, acetylen ~ 3000 °C)

AAS – řádově citlivější; Ca, Mg, Zn, Cu, Al, Fe

ISE – měří aktivitu iontů (závisí na iontové síle, vazbě na bílkoviny a anionty)

Aktivita a vyjadřuje reálné (s termodynamickými rovnicemi konzistentní) působení rozpuštěné složky i (iontu) odpovídající její koncentraci korigované zahrnutím „stínících“ coulombických interakcí vyjádřených **aktivitním koeficientem γ**

$$a_i = c_i \gamma_i$$

Při nekonečném zředění roztoku elektrolytu je $\gamma \rightarrow 1$

4

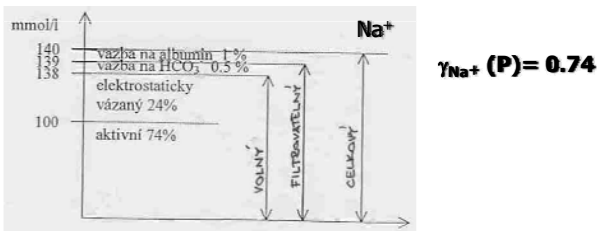
ISE – měří aktivitu iontů (závisí na iontové síle, vazbě na bílkoviny a anionty)

$$a_{Me} = c_{Me} \cdot \gamma_{Me} \quad \dots \text{ molární}$$

$$a_{mMe} = m_{Me} \cdot \gamma_{Me} \quad \dots \text{ molální}$$

$$\gamma_{Me}(P) = \gamma_{Me} \cdot \rho(H_2O) / \rho_{H_2O}(P)$$

$$\rho_{H_2O}(P) = 0.93 \text{ kg/kg}$$

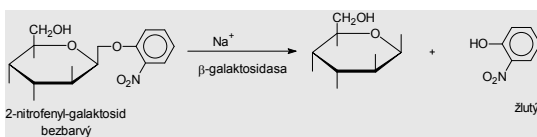

Na^+ (128-145 mmol/l), K^+ (3.0-5.2 mmol/l)

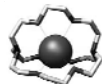
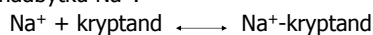
většinou kvantifikovány souběžně

1. PES
2. ISE – Na (speciální sklo), K (valinomycinová eloda)
3. fotometrické metody

a) Na^+ enzymaticky

Vyvázení nadbytku Na^+ :

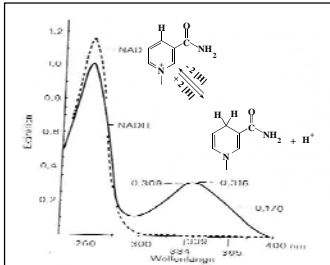
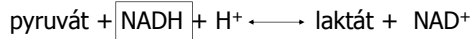

---

b) K⁺ enzymaticky

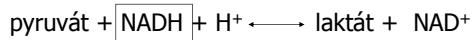

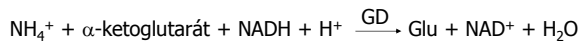

---

b) K⁺ enzymaticky

*interference Na⁺ (Na-kryptand),
NH₄⁺ (preinkubace s glutamátdehydrogenasou)*

c) vazba do chromogenních crown-etherů (18-crown-6)

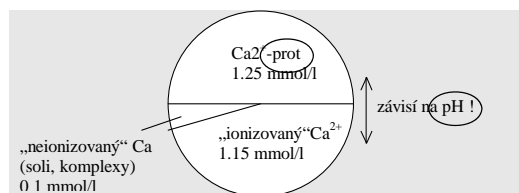
Ca²⁺ (2.5 mmol/l)

volný

Vázaný s bílkovinami

transport plasmou na albuminu (nespecifická vazba,
12-30 Ca na molekulu Alb, kompetice mezi H⁺ a Ca²⁺),
vazba na globuliny (Alb/globuliny ~ 7/2),

vazba i s HCO₃⁻, laktát, citrát ..

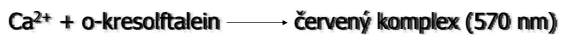

Stanovení Ca^{2+}

Celkový Ca

- PES, AAS
- Fotometrie – tvorba barevných komplexů (alizarin, methylthymolová modř, o-kresolftaleinkomplexon)

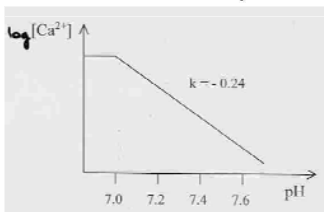

Ionizovaný Ca - ISE

Iontově selektivní membrána:

Iontoměnič – na bázi organofosfátů (dioktylfenylfosfát)

Neutrální nosiče s vhodnými stericými a elektrostatickými vlastnostmi

$$Y_{\text{Ca}^{2+}} = 0.29$$

Komplikace – koncentrace Ca^{2+} závisí na pH

⇒ **standardizace na pH 7.4**

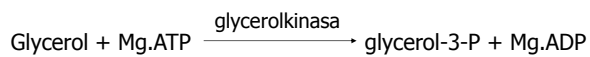
Mg^{2+} (0.65 – 1.05 mmol/l), 71% volný, 22% Alb, 7% globuliny

Poskytuje **barevné komplexy** s řadou látek

Methylthymolová modř ⇒ komplex 510 a 600 nm

kalmagit ⇒ fialový komplex 532 nm

Enzymové metody (komplex Mg.ATP)

Fe (7.16 – 28.6 $\mu\text{mol/l}$), 500 - 1600 $\mu\text{g/L}$

AAS

kolorimetrie

Fe²⁺ - barevné komplexy s řadou látek
bathofenantrolin, trispyridyltriazin (TPTZ), ferrozin
(3-(2-pyridyl)-5,6-bis(4-fenylsulfonát)-1,2,4-triazin)

1. Disociace Fe z transferinu (kyselé prostředí)
2. Redukce Fe³⁺ na Fe²⁺ (hydrazin, hydroxylamin, kys. thioglykolová, askorbová, siřičitan, ...)
3. Tvorba komplexů a fotometrie

Stanovení ferritinu 15 - 200 $\mu\text{g/L}$

TIBC – celková vazebná kapacita 2500 - 4000 $\mu\text{g/L}$
nepřímé stanovení transferinu

Saturace transferinu nadbytkem Fe, odstranění nadbytku adsorbentem (ionexy, MgCO₃), stanovení koncentrace Fe v původním vzorku a po nasycení

ANIONTY: Cl⁻ (101 – 111 mmol/l)

1. Merkurimetrická titrace

$2 \text{Cl}^- + \text{Hg}(\text{NO}_3)_2 \Rightarrow \text{HgCl}_2 + 2 (\text{NO}_3)^-$
nadbytek Hg²⁺ + bisfenylkarbazon $\Rightarrow$ modrý komplex

2. Coulometrická titrace (referenční metoda)
titrace Ag⁺ vznikajících elektrolýzou Ag elektrody, měří se doba rozpouštění elektrody do ekvivalentního bodu)

3. Fotometrické stanovení - thiokyanátová metoda

$\text{Hg}(\text{SCN})_2 + 2 \text{Cl}^- \Rightarrow \text{HgCl}_2 + 2 \text{SCN}^-$
 $3 \text{SCN}^- + \text{Fe}^{3+} \Rightarrow \text{Fe}(\text{SCN})_3$ ... **červený komplex**

Anorganický fosfor (0.81 –1.55 mmol/l)

H₂PO₄⁻, HPO₄²⁻
(1:1 acidosa, 1:9 alkalosa, 1:4 pH 7.4,
100:1 pH 4.5 v moči)

1. tvorba fosfomolybdenových komplexů v kyselém prostředí
  - měřeny přímo : (NH₄)₃[P(Mo₃O₁₀)₄] ... 340 nm
  - po redukci na fosfomolybdenovou modř ... 600 nm (kys. askorbová, kys. aminonaftolsulfonová, SnCl₂, ..)

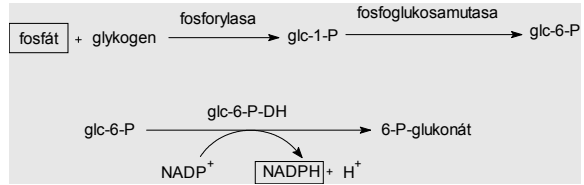

---

2. Enzymové metody

Schulz:

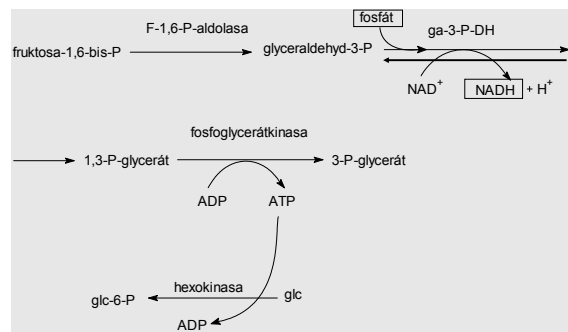

Scopes:
